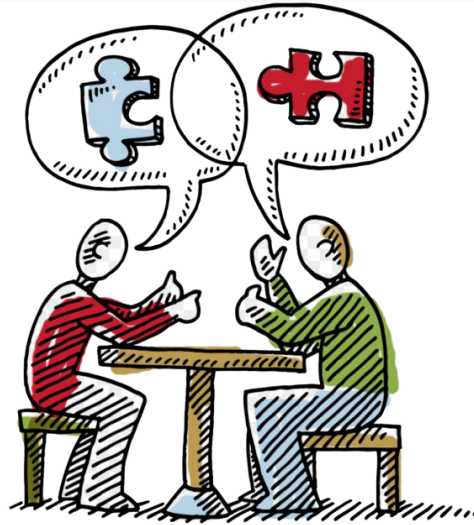

פאָעטן און דערציילערס: קול קורא

סיפורה של שפה: משירה עד פרוזה

דוד רוסקיס

במאמר שהתפרסם לאחרונה על הלשון הרב-קולית בסיפוריו של זלמן שניאור בידיש הצעתי ששניאור כלל לא היה יחיד במינו אלא מייצג תופעה רחבה יותר. גם לפניו וגם אחריו נמתחה שושלת ארוכה של כותבים אשר החלו את דרכם כמשוררים ואחר כך קמו לתחייה כמספרי סיפורים. מבין היוצרים ניתן למנות את היינה, יל"ג, פרץ, ביאליק, ויעקב שטיינברג; כמו גם את משה קולבאק, איציק מאנגר ויעקב גלאטשטיין מחד, ואת פראדל שטוק, רחל קורן, ציליה דראפקין וקדיה מולודובסקי מאידך; וכן את יוסל בירשטיין, חיים גראדה, סוצקבר וחוה רוזנפרב בספרות היידיש, ואת חיים באר, פנחס שדה ועמיחי בספרות העברית. לטענתי, המעבר בין שירה לפרוזה חושף אוצר בלום של השפה המדוברת, היומיומית ורבדים נוספים של השפה שעד כה לא קיבלו קול בלשון השיר. אותם היוצרים והיוצרות, כאשר כתבו כמשוררים, היו משתמשים כפי שניסח זאת עמיחי בשורותיו הידועות: "רַק בְּחֶלֶק קָטָן / מִן הַמְּלִים שֶׁבְּמִלּוֹן". אולם, מרגע שגילו עניין במלאכת הסיפור, נחשפה אצלם השפה על עושרה וחיותה: לשון דיבורית, דיאלוגית, ניבים, פתגמים, קללות, סיסמאות, קריאות, שבועות ועוד כיוצא בזה – כל רבדי הרב-קוליות שבשפה שבאכטין ראה בהם את גולת הכותרת של הספרות.¹

למעשה, המבקר והחוקר ש. טשארני, בספרו החשוב דערציילערס און ראָמאַניסטן (1946) על התפתחות הסיפורת הריאליסטית בידיש, ראה כמובן מאליו מדרג ערכי ואסתטי שבו הרומן עולה על הסיפור. רק בזכות הרומן, בזכות

¹ David G Roskies, "Shtetlspeak: The Triumph of the Dialogical in Zalman Shneour's Shklov," *Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies* 40, no. 1 (2022): 38-62.

הגיבור המשוטט בעיר הגדולה, הנאבק בכוחות היסטוריים, אידיאולוגיים ומיניים, תיחשב ספרות יידיש לספרות עכשווית. ברם, במבט לאחור הדברים נראים אחרת, משום שדווקא בז'נרים הקצרים, הקדם-מודרניים – במעשייה, במונולוג ובדו-שיח – הצטיינה ספרות היידיש והפכה את הסיפור העממי המסוגנן לאסתטיקה חדשה של "בגידה יצירתית". עם זאת ניתן להסכים כי ריבוי הז'אנרים הספרותיים והלשונות המיוצגים בהם בוודאי מעשיר את הספרות באופן ניכר. דור דור ודורשיו.

ובכן, אם מתרחשת קפיצה נפשית, לשונית ומושגית במעבר בין כתיבת שירה לכתיבת סיפור, הרי שנדרש לא פחות מאמץ במלאכת התרגום. המתרגם אמנם משנה את השפה ומביא את היצירה לקהל קוראים חדש אך מחובתו לשמור על לשונה המיוחדת של היצירה; בפתחו של מפעל תרגום חדשני זה, כאשר ניגשים אל היידיש ומוציאים אותה אל מחוץ לגבולותיה אנא עשו זאת בשום שכל, בעיניים פקוחות ומזוויות שונות. חפשו וחשפו את שבעים הפנים והלשונות של ספרות היידיש: את הפן הרומנטי והריאליסטי, הנשי והגברי, האדוק והחופשי, ובעיקר – את הלשון השירית והפרוזאית. יחסי הגומלין בין השירה לפרוזה ביידיש טרם נחקרו ופעולת תרגום טובה, כזו שתתרגם אותם זו לצד זו, לא בנפרד אלא ביחד, יכולה להאיר ולחשוף את מרכיבי הלשונות השונים. לא בכל תקופה הייתה העברית מסוגלת לזאת, אבל עתה – כאשר השפה העברית התעשרה והתברכה והגיעה לרב-גונית, לרב-קוליות, לדיגלוסיה, לגסות, לפיקחות ולאירוניה המצויה ביידיש – יש באפשרותכם לתרגם הן את השירה והן את הפרוזה על דקויותיה ולשונה העשירה ולתרומם בכך גם להבנת התהליך המרחש אצל כל אותם המשוררים אשר שלחו ידם גם במלאכת כתיבת הסיפורים.

דוד רוסקיס נולד במונטריאל קנדה הינו פרופסור אורח בלימודי יידיש ע"ש נעמי פרוור כדר באוניברסיטת תל אביב, וכן פרופ' לספרות ותרבות יידיש ע"ש הנקינד בסמינר התיאולוגי בניו-יורק (JTS). בין ספריו הבולטים: ב-1984 יצא לאור ספרו *Against the Apocalypse: Responses to Catastrophe in Modern Jewish Culture*, ספר ליווי אנתולוגי *The Literature of Destruction: Jewish Responses to Catastrophe* (1989); *A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling* (1995); *The Jewish Search for a Usable Past* (1999); (2012) *Holocaust Literature: A History and Guide*. ב-2012 נמנה כחבר ב-Academy of Arts and Sciences.